

JAV LIETUVIŲ BIBLIOTEKOS XIX AMŽIUIJE

BRONIUS RAGUOTIS

Iš JAV lietuvių kultūros istorijos beveik netyrinėtos bibliotekos. Kai kurie jų momentai aptarti V. Zuko straipsnyje „Iš bibliotekų ir bibliografijos istorijos.“¹

Šiame straipsnyje apžvelgiamas jų kūrimasis, raida ir veikla XIX amžiuje.

I

Nuo masinės lietuvių emigracijos į JAV pradžios (1868 m.) iki XX a. ribos (1900 m. imtinai) į tą šalį — apytiksliais duomenimis — atvyko apie 40—50 tūkstančių lietuvių; daugiausia iš Lietuvos kaimų ir bažnytkaimių. Didžioji jų dalis buvo mažaraščiai ar bearaščiai, neįpratę prie skaitymo, neretas labiau mėgo bažnyčią ir karcemą nei knygą ar laikraštį. Dėl to nusiskundžiama jau pirmajame JAV lietuvių laikraštyje „Gazieta lietuviška“ (1879 m.).

J. Sliūpas, 1884 m. vidury atvykęs į JAV, irgi nurodė, kad „ir šiandien būtų gana sunku čia išlaikyti laikraštį dėl mažumo skaitančių brolių“²

Tad labai negausiai tų laikų — pastutiniojo XIX a. ketvirčio — JAV lietuvių šviesuomenė, šiaip visuomeniškai ir kultūriškai aktyvesniems imigrantams (laikraščių ir knygų leidėjams, draugijų steigėjams ir nariams bei pan.) teko sudėtingi uždaviniai — įveikti lietuvių imigrantų masės inerciją, pažadinti ir plėtoti jos dvasinius, aukštesnius in-

teresus, išugdyti poreikį šviestis, lavintis, skaityti. Šito reikalavo JAV lietuvių etninės grupės nacionalinio, socialinio sąmoninimo, pasaulėžiūros ugdymo interesai, pagaliau pačių lietuvių imigrantų gyvenimo reikmės: norint gauti kiek geriau apmokamą darbą, įsitraukti į aktyvią veiklą, reikėjo bent kiek daugiau prasilavinti.

Ugdyma lietuvių imigrantą kaip skaitytoją, itin daug nuveikė nuo 1879 m. pasirodžiusi JAV lietuvių periodika. Apie skaitymo reikšmę ir svarbą, reikalingumą ir naudą to laiko laikraščiai (jų iki XX a. pradžios būta apie 30), ypač pažangios demokratinės orientacijos leidiniai, rašė daug ir dažnai. Šie klausimai buvo liečiami vadinamosiose prakalbose, aptariami įvairių draugijų susirinkimuose. Kartu su skaitytojo ugdymu, jo socialiniu ir kultūrinio sąmoninimu brendo ir lietuvių bibliotekų reikalas.

II

Apie jų steigimą galvota jau 1885 m. Tais metais ir viešai iškelta jų kūrimo idėja. 1885 m. gegužės mėn. J. Sliūpo ir kitų aktyvesnių lietuvių iniciatyva Niujorke buvo įkurta draugija naujam laikraščiui („Lietuviškajam balsui“) leisti. Šios — „Lietuviškojo balso“ — draugijos įstatuose nurodoma, kad svarbiausias jos tikslas („ieškiny“) yra „gaivinti lietuvių:“

¹ Zukas V. Iš bibliotekų ir bibliografijos istorijos. — Kn.: Mokslinės bibliotekos metraštis. 1958—1959. V., 1961, p. 257—258.

² Sliūpas J. Rinkti lai raštai. — V., 1977, p. 434.

platinti apšvietimą ir mokslą lietuviškoje kalboje“³. Tą tikslą draugija ketino pasiekti įvairiais būdais, tarp jų įkurdama knygyną (biblioteką)⁴.

Tiesa, „Lietuviškojo balso“ draugija nepajėgė įgyvendinti visų savo užsimojimų. Neaptikta žinių, kad būtų įsteigta ir jos biblioteka. Tačiau draugijos iniciatyva ir pastangomis 1886 m. įkurta lietuvių savišalpos organizacija — Susivienijimas visų lietuvininkų Amerikoje — užsibrėžė rūpintis ir lietuvių švietimu. Jo antrajame suvažiavime (seime) 1887 m., kalbant apie kultūrinių kraštų pavyzdį lietuviams, nurodytos ir bibliotekos⁵.

Maždaug tuo laiku (1887 m.) kai kur mėginta steigti bibliotekas. Antai Čikagos Kazimiero draugija 1887 m. jau buvo „įsitaisiusi knygyną“⁶. Kita — liberalinės krypties „Lietuviškojo varpo“ — draugija Čikagoje 1887 m. kovo 8 d. steigiamajame susirinkime nutarė įkurti biblioteką.⁷ Tuo metu jau rūpinasi, kad Čikagos viešojoje bibliotekoje būtų ir lietuviškų leidinių.⁸

III

Plačiau lietuviškų bibliotekų reikalą susidomėjo liberalinės demokratinės krypties Lietuvių mokslo draugystė (toliau — LMD), įsteigta 1889.XII.22 Baltimorėje.

1891 m. antroje pusėje (rugpjūčio 27 d.) šios Draugijos Pitstono kuopos susirinkime „Vienybės lietuvininkų“ laikraščio ir knygų leidėjas J. Paukštys „padavė užmanymą Mokslo draugystės šakoms įtaisyti savo knygy-

nus“.⁹ Jis pažadėjo LMD kuopoms skirti dovanai po 1 egzempliorių jo krautuvėje esančių knygų ir kitų leidinių. Tad atsirado realus pagrindas steigti tos draugijos kuopų bibliotekoms.

Šia galimybe pirmoji pasinaudojo LMD Mahanoj Pleine kuopa, 1891 m. rugsėjo 13 d. nutarusi įkurti biblioteką ir išrinkusi jos „knygių“ (bibliotekinininką) Juožą Daukšį. Iki 1891 m. lapkričio pabaigos jau veikė keturios LMD kuopų bibliotekos (Mahanoj Pleine, Pitstone, Plimute ir Baltimorėje). Tai ir buvo vienos iš pirmųjų lietuviškų bibliotekų Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Tiesioginių žinių apie jų fondus, skaitytuosius ir veiklą neturime. Tačiau jų fondų pagrindą turėjo sudaryti J. Paukščio išleistos ir turėtos knygos. Sprendžiant pagal 1891 m. lapkričio mėn. duomenis, J. Paukščio krautuvėje tuo metu buvo 46 knygos „pargabentos iš užmarės“ ir 28 knygos „locnos spaustuvės“ (t. y. „Vienybės lietuvininkų“ spaustuvės)¹⁰. LMD kuopų bibliotekos galėjo gauti ir ankstesniais metais J. Paukščio iš Mažosios Lietuvos parsisiųsdintų leidinių. Be to, kuopoms buvo siuntinėjamos ir pačios draugijos išleistos knygos (po kelis šimtus egzempliorių) pardavinėti ir savo poreikiams. Iki 1891 m. pabaigos LMD buvo išleidusi 3 knygas (Draugijos 1890 m. darbų apžvalgą — „Metinis pranešimas „Lietuvių mokslo draugystės“ Baltimorėje, MD. (Pirmas metas); J. Sliūpo „Lietuviškieji raštai ir raštininkai“ bei anglų kalba — „Bestiality of the Russian czardom toward Lithuania“); taip pat Vytauto paveikslą iš

³ Plačiau apie šią draugiją žr. Gimtasis kraštas, 1980, spalio 2.

⁴ Tais laikais bibliotekos JAV lietuvių spaudoje dažniausiai vadintos knygynais arba skaitinyčiomis. Straipsnyje vartojamas mūsų įprastas bibliotekų terminas.

⁵ Susivienijimo lietuvių Amerikoje istorija. Nuo 1886 iki 1915 metų. — New York, N. Y., 1916, p. 15. Toliau — SLA istorija...

⁶ Ambrose A. Chicagos lietuvių istorija. — Chicago, 111., 1969, p. 28.

⁷ Ten pat.

⁸ Kelėvis Vytautas Poderis. — Chicago, I 11. — Vienybė lietuvininkų, 1892, Nr. 31.

⁹ Vienybė lietuvininkų, 1891, Nr. 35.

¹⁰ Vienybė lietuvininkų, 1891, Nr. 46.

Lietuvos didžiųjų kunigaikščių serijos. Taigi LMD kuopų bibliotekos 1891 m. pabaigoje galėjo turėti iki 60–70 knygų pavadinimų (egzemplioriškumas didesnis).

Kai dėl J. Paukščio padovanotų bibliotekoms knygų turinio, tai jis idėjinėmis tendencijomis buvo gana maržas. Antai iš pargabentų leidinių nemažą dalį sudarė religinio pobūdžio knygos („Aukso altorius“, „Istorija seno įstatymo“ ir kt.) bei hagiografiniai kūriniai („Gyvenimas šventųjų“, „Gyvenimas švenčiausios Marijos Panos“). Tačiau greta jų būta ir kitos literatūros — K. Donelaičio „Pavasario linksybės“, M. Valančiaus „Palangos Juzė“, J. Sliūpo versta K. Gutckovo drama „Patkulis“, A. Burbos poema „Senkus Jurgis“, „Aušros“ žurnalo ketverių metų komplektai, praktinio pobūdžio „Knyga dėl išsimokslinimo rokundų“ ir kt.

Tarp „Vienybės lietuvninkų“ spaustuvės leidinių daugiausia būta knygų, kurios spausdintos iš laikraščio rinkinių. Tai buvusių laikraščio redaktorių D. T. Bačkausko-Tamošausko, A. Turskio ir kitų vertimai iš lenkų kalbos. Tuose leidiniuose „Apieka dievo“, „Sviesa dievo dienos tamsybėj...“, „Juozapas Koniuševskis...“ ir kt.). vyravo religiniai motyvai, apskritai krikščioniškos dvasios didaktika. Kitos šios spaustuvės knygos („Puikiūs aprašymai tikrų atsitikimų iš česų vainos 1863“ ir kt.) reiškė lenkiško patriotizmo tendencijas. Šie literatūriniai požiūriu daugiausia menkaverčiai kūriniai tuo laiku buvo populiarūs tarp išeivių.

Tačiau „Vienybės lietuvninkų“ spaustuvė išleido ir M. Valančiaus „Antano Tretininko pasakojimus“, M. Radzevičiūtės „Dievaitį“, „Pravadninką angliškios kalbos...“, kurios taip pat pateko į LMD kuopų bibliotekas.

Sios Draugijos bibliotekomis galėjo naudotis ne tik kuopų nariai. Paprastai LMD kuopose būdavo maždaug 10–15 narių. Tiek galėjo būti kuopos bibliotekos skaitytojų ir šiek tiek prisidėti iš šalies.

LMD 1891 m. lapkričio 24 d. suvažiavime (seime) buvo konstatuota, kad bibliotekų pradžia padaryta ir šį darbą būtina tęsti. Apie bibliotekas suvažiavime kalbėjo J. Sliūpas, J. Andziulaitis, J. Paukštys. Pastarasis pažadėjo teikti kuopų bibliotekoms knygas iki 1892 m. liepos mėnesio.

Be to, LMD vadovybė planavo bibliotekų fondus papildyti ir kitais būdais. „Su laiku — rašoma 1891 m. — draugystė tikisi galėsianti supirkti kiek galima visų lietuviškų knygų po vieną egzempliorių, o ir raštų apie Lietuvą svetimose kalbose dėl LMD narių ir kitų pasinaudojimo“¹¹. Tad 1892 m. pradžioje nutarta įkurti bibliotekas Čikagos ir Filadelfijos kuopose.

Tačiau apie 1892 m. vidurį LMD įvyksta skilimas: iš jos gretų buvo priversti pasitraukti kai kurie klerikaliniai veikėjai, dalyvavę Draugijos veikloje, tarp jų ir J. Paukštys. LMD kuopų bibliotekos neteko jo paramos, ir šitai ap sunkino naujų steigimąsi. Iširo viena kita kuopa (Mahanoj Pleine), turėjusi biblioteką. Tačiau Draugija, nepaisydamą smarkių klerikalų puolimų, ir toliau rūpinosi bibliotekomis.

1892 m. lapkričio 24 d. LMD suvažiavime į Draugijos įstatus įtraukiamas specialus poskyris (G. Kningynas); užsibrezžiama pagal galimybes „uždėti savo visatiną (centrinį — B. R.) knygyną“, kuriame būtų laikomos ir Draugijos neparduotos knygos bei paveikslai. Į LMD vadovybę buvo išrinktas numatytos centrinės bibliotekos „kningius“ J. Petrika¹².

¹¹ Baltimore, Md.— Vienybė lietuvninkų, 1891, Nr. 40.

¹² Ten pat.

Suvažiavimas taip pat įpareigojo LMD kuopas steigti vietos bibliotekas. Kuopų nariai turėjo teisę gauti knygas į namus, bet už „kauciją“ (užstatą), lygią knygos kainai, kad būtų užsitikrinta, jog skaitytojas knygos „nenužudys, nesužeis ir nesuteps“. Draugijos bibliotekų knygomis galėjo naudotis ir ne kuopų nariai, įmokėdami mėnesiui po 25 ct. ir knygos vertės užstatą. Jeigu knyga į biblioteką nebuvo grąžinama per mėnesį, skaitytojas turėjo sumokėti 25 ct. baudos¹³.

Draugijos įstatuose išdėstytos knygų naudojimosi taisyklės: mūsų žiniomis, pirmosios JAV lietuvių bibliotekų praktikoje. Čia, beje, pirmą kartą nubrėžtos ir „knygiaus“, t. y. bibliotekininko funkcijos: „Knygius užlaiko gerame parėdke knygas, veda surašą knygų duotų ir kam bei kada duotų skaityti“¹⁴.

Centrinėje ir kuopų bibliotekose turėjo būti „visų lietuviškų laikraščių po vieną egzempliorių, nežiūrint į linkmę tų laikraščių“. Kuopų bibliotekoms knygas, „ypačiai lietuviškas“, komplektuoti rekomenduota iš kuopos lėšų.

Draugija rūpinosi ne tik savo kuopų bibliotekomis. Minėtame suvažiavime LMD nutarė „klabinti lietuvių draugystes ir pavienius žmones, kad įrengtų knygynus, ir kad tokiu būdu galima būtų paskubinti apsišvietimą lietuviškosios genties“¹⁵.

Nubrėžusi tokius tikslus bibliotekų srityje, LMD stengėsi juos vykdyti. Nepaisant klerikalų puolimų ir insinuacijų, 1892—1893 m. ir vėliau įvairiose vietose kūrėsi naujos Draugijos kuopos (Marinėtėje, Niujorke, Bostone), kitas papildė nauji nariai. Galima manyti, kad naujosios kuopos buvo įsisteigusios ir bibliotekas¹⁶. Kai kurios kuopos

(Baltimorėje) 1894 m. savo bibliotekoms ir pardavimui pačios siųsdinosi knygų iš Rytprūsių¹⁷. Tačiau platesnės veiklos LMD kuopų bibliotekos neišplėtojo: dėl įvairių priežasčių jau 1893 m. pastebimi šios Draugijos gesimo reiškiniai. Nors ji dar gyvavo iki 1897 m. pradžios, bet vertėsi sunkiai, neberodė didesnio aktyvumo, ir iš užsibrėžtos programos bibliotekų srityje daug kas liko neįgyvendinta.

Tačiau tai, ką LMD nuveikė bibliotekų kūrimo labui, darė įtakos JAV lietuvių bibliotekų tolesniam steigimui ir jų raidai.

IV

Kaip parodė JAV lietuvių bibliotekų kūrimo pradžia, joms įsteigti didžiausių galimybių turėjo draugijos, visų pirma tos, kurios vienijo įvairių šalies vietų lietuvius (t. y. pranokusius vietinį pobūdį). Viena iš tokių buvo savišalpos organizacija — Susivienijimas lietuvių katalikų Amerikoje (nuo 1886 m.), vėliau pasivadinusį Susivienijimu lietuvių Amerikoje (toliau SLA).

Ilgesnį laiką šis Susivienijimas nerodė dėmesio bibliotekoms. Tik apie 1892 m. pabaigą jo klerikaliniai sluoksniai ėmė aktyviau veikti ir šioje srityje. 1892 m. lapkričio 29 d. SLA VII suvažiavime (seime) priimtoje konstitucijoje jau buvo įrašyta platinti apšvietimą „per uždėjamą skaitinyčių (bibliotekų) miestuose ir miesteliuose, kur randasi atsakantis lietuvių skaitlius“. SLA VIII suvažiavime (1893 m.) nutarta siųsdinti bibliotekoms „visokių Susivienijimo lėšomis spaustų knygų

¹³ Seimas „Lietuvių mokslo draugystės Amerikoje“, laikytas Mt. Carmelyje, Pa. 1892. XI.24.— Apšvieta, 1893, Nr. 7/8, p. 552.

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ Valiukas A. B. Homestead, Pa.— Nauja gadynė, 1895, spalio 25.

¹⁷ Nauja gadynė, 1894, geg. 7.

(...) po vieną egzempliorių“¹⁸. 1894 m. X suvažiavimas leido „kuopom steigti skaityklas už baliuose surinktus pinigų“¹⁹.

Tačiau rezultatų bibliotekų srityje SLA ilgesnį laiką nepasiekė. 1897 m. klerikalai patys pripažino, jog „lig šiol, apart vienos ar dvielių kuopų, niekas apie knygyną uždėjimą nesirūpino“²⁰.

Bibliotekų reikalus spręsti SLA sukruo 1897 metams įpusėjęs, kai demokratiniai JAV lietuvių sluoksniai išplėtojo kampaniją už bibliotekų steigimą. (Apie tai plačiau bus rašoma toliau). Tos akcijos įtakoje 1897 m. SLA pirmininkas J. Zilinskas pasiūlė „uždėti“ centrinę SLA biblioteką, o kuopoms net būtinai steigti „savo mieste mažus knygynelius“²¹. Tais pat metais ir į SLA konstituciją buvo įrašyta, jog savo tikslų Susivienijimas sieksiantis ir „per įsteigimą vietose, kur randasi didelis skaitlius Susivienijimo sąnarių, lietuviškų skaitinyčių, beje, knygyną“.

Tuo laiku (1897 m.) SLA Centro valdyba, jos žodžiais, „matydama spragą Susivienijimo reikaluose, įsteigė Susivienijimo knygyną“²². Vadinamasis „Viešas Susivienijimo lietuvių Amerikoje knygynas“ 1897 m. turėjo 95 knygas, daugiausia suaukotas. Jų dalį sudarė JAV lietuvių laikraščių („Vienybės lietuvininkų“, „Vilties“, „Apšviotos“, „Garso Amerikos lietuvių“, „Tėvynės“), Mažojoje Lietuvoje leistų periodikos leidinių („Varpo“, „Okininko“) įvairių metų komplektai (kartais po 2—3 komplektus). Iš knygy buvo K. Donelaičio „Metai“, S. Daukanto „Būdas senovės lietuvių“ (2 egz.),

H. Sienkevičiaus „Duonos ieškotojai“ ir kitos JAV išleistos lietuviškos knygos. SLA Centrinė biblioteka turėjo nusipirkusi A. Mickevičiaus, J. Slovackio, M. Radzevičiūtės kūrinį lenkų kalba, T. Sevčenkos poezijos rinkinį „Kobzar“, leidinių rusų kalba, (S. Baltramaičio „Sbornik bibliografišeskich materialov dlia statistiki Litvy“) ²³.

SLA nariai buvo ne kartą skatinti Centrinei bibliotekai rinkti lietuvių literatūros leidinius ir didinti jos fondus. Mat ši biblioteka brėžėsi uždavinį „surinkti visus lietuviškus raštus, išleistus Amerikoje (nors po 1 egz.)“, taip pat turėti „svarbesnius raštus apie Lietuvą, lietuvius ir t. p.“, išleistus ne tik JAV, bet ir Europoje²⁴. Tad SLA biblioteka turėjo būti savotiška lietuviškos knygos saugykla JAV.

Įsisteigus SLA Centrinei bibliotekai, Susivienijimo nariai domėjosi, ar ši biblioteka bus prieinama visiems, ar tik nariams, ar knygos bus gaunamos be mokesčio, pagaliau, kokiais idėjiniais pagrindais ji bus tvarkoma? Atsakant į tuos klausimus nurodoma, kad biblioteka knygas išduosianti be pinigų („Už dyką, broliai, viskas bus už dyką“) ²⁵. Žadėta, jog SLA bibliotekai bus išnuomos specialios patalpos; bibliotekoje dirbsią du darbuotojai; ji veiksianti nuo 10 val. ryto iki 19 val. Buvo numatyta, kad vienas bibliotekos darbuotojas siuntinys reikalaujamas knygas į kitus miestus, antrasis išdavinėsis knygas vietoje ir taip pat aprodysiąs SLA muziejaus eksponatus²⁶. Bet šitaip Centrinės bibliotekos darbas būsiąs tvarkomas tik tada, kai SLA turėsianti

¹⁸ SLA istorija... , p. 90.

¹⁹ Ten pat, p. 99.

²⁰ Prezidentas Susivienijimo/ Lietuvių/ Amerikoje/. Reikaluose knygyno.— Tėvynė, 1897, Nr. 4, p. 124.

²¹ Ten pat.

²² SLA istorija... , p. 119.

²³ Ten pat, p. 123—124.

²⁴ Knygynas.— Tėvynė, 1897, Nr. 8, p. 251.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Ten pat.

ne mažiau kaip 6000 narių. Vadinasi, Centrinės bibliotekos veiklą išplėtoti buvo numatyta tolimoje ateityje, nes, pavyzdžiui, iki 1901 metų, t. y. iki SLA skilimo, Susivienijimas būrė tik daugiau kaip 1100 narių²⁷.

Iki apžvelgiamojo laikotarpio ribos (1900 m. imtinai) SLA Centrinė biblioteka pasipildė naujais leidiniais. Tačiau kol kas apie tai neturime konkrečių duomenų, kaip ir apie SLA kuopų bibliotekas. Galima tikėtai manyti, jog per 1897—1900 metus bent jau kai kurios SLA kuopos įkūrė savo bibliotekas. Juo labiau, kad SLA 1897 m. konstitucija leido jas steigti kuopų „kaštais“; be to, į bibliotekas buvo siunčiamos Susivienijimo išleistos knygos. Kiekvienas SLA narys buvo įpareigotas rūpintis savo ir kitų švietimu — skaityti laikraščius ir knygas, kitus prie skaitymo kalbinti, išmokti skaityti ir rašyti.

V

1890—1892 m. pajudėję JAV lietuvių bibliotekų kūrimo reikalai nebuvo pamiršti, tačiau klostėsi sunkiai. Kaip matėme iš SLA pavyzdžio, savišalpos organizacijos nerodė deramo dėmesio bibliotekoms. 1893 m. pabaigoje konstatuota, jog „negirdėti nei vienos labdaringos draugystės, kuri turėtų čionai tokią biblioteką, iš ko galėtų kožnas sąnarys pasinaudoti...“.²⁸ Tuo tarpu tais metais (1893 m.) lietuvių kolonijose (be SLA) veikė keli šimtai vietinių savišalpos ir kitos labdaros draugijų. Tačiau tuo laiku jų vaidmuo steigiant bibliotekas buvo itin menkas.

Tad ieškota kitų būdų, kaip spręsti bibliotekų reikalą. 1893 m. pradžioje iškeliamas sumanymas steigti specia-

lias „skaitinyčios“ (skaitymo) draugijas²⁹. Jų nariais galėjo būti kiekvienas, kuris dėl „uždėjimo abelo knygyno“ įmokėjo po kelis ar keliolika centų. Lietuvai raginami „remti ir rūpintis apie jų skaitliaus padauginimą“.

Tokių draugijų pavyzdžiu buvo nurodoma Plimute klerikalų įkurta M. Valančiaus skaitinyčios draugija (apie 1892 m. vidurį). 1893 m. pradžioje jai priklausė apie 20 narių ir ji buvo atsi-stojusi „ant tvirtų kojų“: įsigijusi knygų ir joms laikyti spintą, padėvėtus ir kitus leidinius įrišusi ir pan.³⁰ 1894 m. ji išleido knygelę „Lengvas būdas pačiam per save pramokti rašyti“.

Vienoje kitoje vietoje 1893 m. mėginta kurti M. Valančiaus skaitinyčios draugijos skyriai, vadinamos „šakos“. Tikėtasi, kad M. Valančiaus skaitinyčios draugijos įsikursiančios Pitstone ir kitur. Bet žinių apie jų gyvavimą nerasta. Taigi ir ši iniciatyva — steigti specialias skaitymo draugijas — nebuvo plačiau nei palaikyta, nei išplėta.

VI

Tačiau ir vėliau neatsisakyta minties kurti draugijų bibliotekas. Ta linkme einant su laiku buvo pasiekta rezultatų. Tai liudija viena iš veikliausių apžvelgiamojo laikotarpio Cikagos S. Daukanto draugijos biblioteka.

S. Daukanto draugija buvo įkurta 1893 m. gruodžio 12 d. Jos steigimo mintį iškėlė klerikaliniai veikėjai (A. Burba, A. Kaupas ir kt.), tačiau daugiausia triūso įdėjo liberalinės orientacijos sluoksniai (P. Mikolainis ir kt.). Draugijoje iš pradžių buvo įvairios pasaulėžiūros ir nusistatymo žmonių.

²⁷ SLA istorija... p. 181.

²⁸ Plymouth, Pa 26 d. rugsėjo.— Vienybė lietuvininkų, 1893, Nr. 39.

²⁹ a-m /Milukas A./ Plymouth, Pa 10 d. sausio.— Vienybė lietuvininkų, 1893, Nr. 2.

³⁰ Ališys J. Plymouth. Pa.— Vienybė lietuvininkų, 1893, Nr. 2.

S. Daukanto draugijos vienas iš pagrindinių uždavinių buvo bibliotekos kūrimas. Jos steigėjai reiškė viltį, kad biblioteka „prisidės prie pabudinimo lietuvių ir užukvatavimo prie skaitymo knygų ir laikraščių“³¹. Draugijos biblioteka augo gana sparčiai. Ji buvo iškilmingai (su „apvaidščiojimu ir programa“) atidaryta 1894 m. sausio 29 d. Netrukus biblioteka kvietė visus norinčius apsilankyti „kožną nedelę pas knygių A. Alijošių nuo 12 iki 2 val.“³²

Tačiau nuo Draugijos gyvavimo pradžios tarp klerikalinės ir pažangesnės orientacijos narių jau brendo nesutarimai, lietušiai taip pat bibliotekos fondų ir veiklos kryptį. Konfliktai kilo pirmiausia dėl Draugijos įstatų, į kuriuos kun. M. Kriauciūnas buvo įrašęs punktą apie narių pareigą „pildyti dievo ir bažnyčios įsakymus“³³. Pagal tų įstatų projektą bibliotekoje negalėjo būti leidinių, „priešingų katalikystei“³⁴. Pažangieji nariai protestavo prieš tokius Draugijos tikslus, tačiau jie 1894 m. buvo išbraukti ir pašalinti iš Draugijos.

Šie klerikalų mėginimai įvesti cenzūrą bibliotekoms ir jų fondams nebuvo pirmieji. 1893 m. pradžioje klerikalai, ragindami steigti minėtas „skaitinyčios“ draugijas, jau nurodinėjo, kad bibliotekos galinčios nešti „blėdį“, jeigu į jas pakliūsianti, jų nuomone, netinkama literatūra³⁴.

Taigi dėl bibliotekų fondų ir jų krypties susidūrė idėjiniai interesai, ir ši kova tolydžio stiprėjo. Ji atsispindėjo ir S. Daukanto draugijos bibliotekos veikloje.

Kurį laiką — kelerius metus — nuo 1894 m. vidurio iki 1898 m. antrosios

pusės — ši draugija ir jos biblioteka buvo klerikalų, tiksliau kunigų įtakoje. Tačiau draugijoje kaupėsi nepasitenkinimas kun. M. Kriauciūnu, ypač jo elgesiu ir veiksmais. Pasipriešinimas jo įvestai cenzūrai itin susiprėjo 1898—1899 m. iškilus po visą Ameriką, ypač Čikagą išgarsėjusiai M. Kriauciūno ir „Lietuvos“ laikraščio bylai. Šis laikraštis į viešumą iškėlė netikusius kun. M. Kriauciūno darbus ir jo elgesį. S. Daukanto draugijos nariai pasmerkė kunigo veiksmus. Matydamas, kad iš jo įtakos sprūsta ši Draugija, M. Kriauciūnas 1899 m. užgrobė Draugijos bibliotekos knygas, neleido naudotis jai priklausiusiomis bibliotekos patalpomis³⁵. S. Daukanto draugija dėl šitų neteisėtų kunigo veiksmų 1899 m. kreipėsi į teismą. Jis 1899.VII mėn. priėmė M. Kriauciūnui ir buvusiam bibliotekininkui arba gražinti knygas (apie 500 vienetų), arba sumokėti už jas 181,75 dol.³⁶

Kun. M. Kriauciūnas delsė vykdyti teismo nuosprendį ir dėl jo kreipėsi į aukštesnes instancijas. Vykstant bylai ir po jos S. Daukanto draugija iš naujo kūrė biblioteką. Knygas jai aukojo J. Šliūpas, V. Dembskis, A. Olšauskas (Olševskis) ir kiti veikėjai. Pagaliau susidarius keliasdešimties knygų fondui biblioteka buvo vėl atidaryta 1900 m. vasario mėn. Ta proga nurodyta, kad S. Daukanto draugija „išsi-kepurnėjusi iš po kriauciūniško jungo, jaučiasi liuosai ir liuosai atidaro savo naują knygyną...“, kurio skaitytojų nebepasieksianti „kriauciūniška cenzūra nė kontrolė“³⁷. Iš naujos bibliotekos knygas į namus galėjo gauti kiekvienas (ir ne S. Daukanto draugijos narys),

³¹ Mitingas viršinininkų čekigaiškių draugysčių.— Lietuva, 1894, saus. 6.

³² Vietinės ži ios.— Lietuva, 1894, vas. 3.

³³ Vietinės žinios.— Lietuva, 1894, geg. 19.

³⁴ a-m /Milukas A./ Plymouth, Pa 10 d. sausio.— Vienybė lietuvininkų, 1893, Nr. 2.

³⁵ Vietinės žinios.— Lietuva, 1899, liepos 14.

³⁶ Dr-tė S. Daukanto.— Lietuva, 1899, rugs. 15.

³⁷ Draugysčių reikalai.— Lietuva, 1900, liepos 20.

įmokėjęs už paimtą knygą „po 5 ct. ant savaitės ir kauciją (arba užtikrinimą), kad knygas po dviejų savaitių sugrąžins“³⁸. Taip baigėsi reakcinių ir pažangių jėgų konfliktas S. Daukanto draugijos bibliotekoje. Tai buvo tik vienas ryškus idėjinės kovos epizodas, apskritai būdingas JAV lietuvių bibliotekoms.

VII

S. Daukanto draugijos biblioteka teikia ir kitos svarbios medžiagos jos veiklai, iš dalies ir kitoms aptariamojo meto JAV lietuvių bibliotekoms apibūdinti.

Mat ši Draugija gana sistemingai, ypač 1894—1896 m., skelbė savo bibliotekos veiklos duomenis, tuo tarpu apie kitas bibliotekas labai stinga kiek konkretesnių ar įvairesnių faktų.

S. Daukanto draugijos bibliotekos fondai augo palyginti sparčiai. Ką tik atidaryta, 1894 m. vasaro 10 d. duomenimis ji jau turėjo 101 egz. knygų³⁹. Nors vėliau (1895 m. pradžioje) skųstasi, kad knygos nebe taip dosniai aukojamos, bibliotekos fonduose į 1895 m. pabaigą buvo 135 „visokios intūros“ knygos, kurių egzemplioriškumas siekė 160 egz.⁴⁰ 1898 m. antroje pusėje biblioteką sudarė 500 knygų, kitų leidinių bei 200 egz. Draugijos įstatų⁴¹. Daugiausia tai buvo suaukotos knygos, dalis, reikia manyti, nusipirkta.

Pagal bibliotekos naudojimosi taisykles, knygas į namus be mokesčio galėjo gauti S. Daukanto draugijos nariai, o už 5 ct. mokesį savaitėi ir visi kiti norintys skaityti. Kaip rodo faktai, pagrindiniai bibliotekos skaitytojai

buvo Draugijos nariai ir šiek tiek iš šalies. Draugijos narių skaičių galima nurodyti tik apytiksliai, nes duomenys skirtingi. Antai 1894 m. vasario 10 d. jų būta 40, 1895 m. lapkričio 9 d. duomenimis — daugiau kaip 100, 1896 m. lapkričio 14 d. — 120⁴². Tiek apytikriai galėjo būti ir bibliotekos skaitytojų, tačiau skaitė ne visi Draugijos nariai, o mažesnioji jų dalis. Štai, pavyzdžiui, per 1896 m. lapkričio mėnesį buvo perskaityta 27 egz. knygų, tuo tarpu narių būta 120.

Sprendžiant iš esamų duomenų, per 1894 metų keturis mėnesius buvo perskaitytos 189 knygos⁴³. Panašus skaitomumas (iki 40 knygų) per mėnesį buvo ir 1895 metais, tik lapkričio mėn. buvo perskaityta „net 93 egz.“⁴⁴ Kiek labiau skaitymas suintensyvėjo 1896 metais: vasario mėnesį perskaitytos 72 knygos, kovo — 176, birželio — 63. Apskritai per 1896 m. dešimt mėnesių, Draugijos sekretoriaus duomenimis, perskaityta 814 knygų. Tuo tarpu per 1895 metų 10 mėnesių — 400.

Atsižvelgiant į Draugijos narių skaičių, kiekvienam iš jų 1895 metais tektų vidutiniškai maždaug po 3—4 perskaitytas knygas, 1896 m. — apie 6—7. Kadangi iš bibliotekos knygas ėmė ir ne Draugijos nariai — šis vidurkis dar kiek sumažėtų. Vadinasi, skaitymo intensyvumas buvo bibliotekos problema, kaip ir skaitytojų skaičius, nes kai kuriais mėnesiais (1896 m. kovo mėn.) ne Draugijos nariai nepaėmė skaityti nė vienos knygos.

Nepaisant S. Daukanto draugijos bibliotekos veiklos sudėtingumų, apžvelgiamuoju laikotarpiu ji buvo viena iš veikliausių lietuviškų bibliotekų ne tik Čikagoje, bet ir visose JAV.

³⁸ Ten pat.

³⁹ Vienybė lietuvininkų, 1894, kovo 17.

⁴⁰ Iš Dr-tės S. Daukanto. — Lietuva, 1895, lapkr. 9.

⁴¹ Dr-tė S. Daukanto. — Lietuva, 1898, rugs. 15.

⁴² Pocius K. Iš Dr-tės S. Daukanto. — Lietuva, 1896, lapkr. 14.

⁴³ Duomenys sudaryti iš S. Daukanto draugijos pranešimų „Lietuvos“ laikraštyje.

⁴⁴ Pocius K. Iš Dr-tės S. Daukanto. — Lietuva, 1895, gr. 7.

VIII

Lietuvių bibliotekų reikalai judėjo pamažu. Bet per 1895—1896 metus vienoje kitoje lietuvių kolonijoje įvairios draugijos ir klubai rengėsi įsteigti arba įsteigė, be jau gyvavusių, ir naujų bibliotekų. Antai 1894 m. pradžioje „lietuviška knygynčia“ veikė Bostone⁴⁵. Detroito dvasinėje seminarijoje 1896 m. antroje pusėje lietuviška Kazimiero draugija įsteigė „grynai lietuvišką knygyną“ savišvietai.⁴⁶

Esama žinių, kad bibliotekas yra ryžęsi įkurti Filadelfijos „Amatoriška IMD Vytauto draugystė“ (1895 m.)⁴⁷, Pitsburgo teatinė kuopa (1895 m.)⁴⁸, taip pat Bruklino „Lietuviškas klubas“ (1896 m.), Voterberio lietuviškas politiškas klubas (1896 m.) ir kt. Reikia manyti, kad bent vienai kitai iš minėtų draugijų ir klubų bus pasisekę įsteigti ir išlaikyti savo bibliotekas.

Nei bibliotekų skaičius, nei jų augimo tempai, nei jų veikla kuo toliau, tuo labiau neatitiko didėjančių JAV lietuvių švietimo, auklėjimo, jų socialinio ir kultūrinio gyvenimo poreikių. Sukelti bibliotekų kūrimo plačią akciją 1897 m. ėmėsi žinomo švietėjo ir publicisto J. Adomaičio-Serno redaguojamas „Lietuvos“ laikraštis Cikagoje. Tikriausia jo plunksnai ir priklauso šiame laikraštyje nuo pat 1897 metų pradžios spausdinti straipsniai bibliotekų klausimais.

Pirmiausia, kaip sekintas pavyzdys lietuviams, buvo nurodomos Vokietijos, Suomijos, Norvegijos bibliotekos, pa-

brėžiant jų tinklo gausumą ir prieinamumą⁴⁹. Iškeliama koliniamųjų bibliotekų praktika tose šalyse⁵⁰. Remiantis kitų kraštų pavyzdžiu, JAV lietuviai raginami kuo daugiau steigti bibliotekų.⁵¹ Bandykime tik suteikti žmonėms galėjimą pasiskaityti, o pamatysime,—pažymi „Lietuvos“ laikraštis,—kokius tas vaisius atgabės“⁵¹. Ypač pabrėžiama bibliotekų ir skaitymo reikšmė JAV lietuvių švietimui ir jų dorovinumui. „... Skaitinyčios iš tikro išliuosintų žmones iš šinkorių nagų“ ir jie nepaliktu „paskutinio cento saliuuose“⁵².

„Lietuvos“ laikraščio autoriaus nuomone, „skaitinyčias (...) įrengti nebūtų sunku“, jeigu leidėjai dovanai paaukoku joms savo leidinių, labiau prakutę, turtingesnieji lietuviai (biznieriai) nupirktų joms knygų, ypač užsienio kalbomis⁵³.

„Lietuvos“ iškeltą bibliotekų steigimo reikalą palaikė ir kiti, skirtingų ideologinių orientacijų laikraščiai, tarp jų darbininkiškos krypties „Kardas“, SLA organas „Tėvynė“ ir kiti. Į bibliotekų steigimo akciją atsiliepė ir Rytprūsiose leistas „Varpas“⁵⁴.

JAV lietuvių periodikoje 1897 metais ir vėliau garsintas bibliotekų klausimas įnešė kai kurių svarbių poslinkių šioje srityje. Kaip nurodoma „Tėvynės“ laikraštyje, 1897 metų pabaigoje (...) „daugelyje vietų su didele dėl žmonių nauda pradėjo dygti lietuviškos skaitinyčios ir knygynai. Siandien,—pažymi laikraštis,—anų turime geroką skaitlių“⁵⁵. Iš tiesų šios bibliotekų akcijos įtakoje įkuriami, kaip minėta, SLA

⁴⁵ Ramanuskas A. Bostono lietuviai.— Lietuva, 1896, vas. 8.

⁴⁶ Seratavičius. Nauja draugystė.— Lietuva, 1896, spalio 3.

⁴⁷ V. A. Philadelphia, Pa.— Vienybė lietuvininkų, 1895, kovo 5.

⁴⁸ Vienybė lietuvininkų, 1895 geg. 1.

⁴⁹ Skaitinyčios reikaluose.— Lietuva, 1897, vas. 27.

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ Geriausias vaistas.— Lietuva, 1897, saus. 16.

⁵² Reikaluose skaitinyčių.— Lietuva, 1897, kovo 27.

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ Daugmatis.— Varpas, 1897, Nr. 3.

⁵⁵ Praktiški ir nepraktiški užnamymai.— Tėvynė, 1897, Nr. 11.

Centrinė biblioteka. Kai kuriose vietose (Bostone, Plimute, Pitsburge, Mahanoj Pleine, Senande ir kt.) 1897 metais įsteigiamos įvairių draugijų ir klubų bibliotekos⁵⁶. Jų nariai galėjo naudotis bibliotekų knygomis veltui, kiti — už nedidelį mokestį.

Antra vertus, kampanija už bibliotekų kūrimą iškėlė ir kitų idėjų. 1897 m. Senande pasirodė A. Miluko leidžiamas periodiškas savaitraštis „Lietuviškas knygynas“. „Lietuviško knygyno“ ypatingu siekiu, — nurodoma redakciniame straipsnyje, — bus praplatinti tarp lietuvių meilę skaitymo ir meilę knygų — o per knygas apšvietimą“⁵⁷. Tam tikslui savaitraštis užsibrėžė spausdinti „geresnes apysakas (originališkas ir iš kitų kalbų išverstas) ir tik tokius straipsnius, kurie nurodys kelius, kaip įkurti toje ar kitoje vietoje skaitinyčias ir patraukti žmones prie skaitymo. „Lietuviškame knygynė“ patils ir svarbesni moksliški straipsniai“⁵⁸.

„Lietuviško knygyno“ išėjo vienuolika (11) numerių, tačiau ne visus užsibrėžtos programos punktus savaitraštis vienodai vykdė. Jis paskelbė B. Prūso apysaką „Antanukas“, Bernatovičiaus istorinę apysaką „Pajauta. Lizdeikos duktė arba Lietuviai XIV šimtmetyje“, A. Pabrėžos laiškus S. Daukantui, V. Stagaro įspūdžius iš kelionės į Ameriką („Į Ameriką“). Su tęsiniais spausdintas kun. J. A. Zahmo paskaitos „Katalikų bažnyčia ir mokslas“ vertimas ir kiti religinės krypties raštai. Tuo tarpu bibliotekų klausimais rašyta labai retai. V. Stagaro straipsnyje „Reikale lietuviškų skaitinyčių“ nurodoma, kad JAV lietuviai dar labai mažai

skaito, tat „pripratinti lietuvius prie skaitymo — svarbi užduotis“⁵⁹. Ją atlikti, anot autoriaus, daug gali padėti bibliotekos.

„Lietuviško knygyno“ savaitraštis liudijo stiprėjantį JAV lietuvių dėmesį lektūros ir bibliotekų reikalams. Sitai rodė ir vėliau (1898 m.) keltos idėjos. Tarp jų apie asmenines bibliotekėles („naminius knygynėlius“).⁶⁰ Lietuviai raginami imti pavyzdį iš „patogesnių“ amerikiečių, kurių namuose yra tokios bibliotekėlės. Jas galį sudaryti knygos ir laikraščiai, kurių nedera išmesti, o reikia rinkti ir tausoti. SLA, jos kuopos, kitos draugijos, kaip rašo laikraštis, turinčios „raginti arba tiesiog priversti savo draugus, kad kiekvienas užlaikytų rankių lietuviškų knygų ir laikraščių.“⁶¹ Tat „Tėvynės“ laikraštis pirmasis 1898 m. pajudino namų bibliotekų klausimą. Jame buvo palaikytas ir knygų platinimas „per agentus“ (knygnešius), kurie nešioja parduoti knygas į „apriukusias mainierių ir šiaip darbininkų ir fermerių grinteles...“⁶² Tokia knygnešystė galinti įpratinti žmones pirkti ne tik laikraščių, bet ir knygų.

IX

Sukeltas 1897 metų lietuviškų bibliotekų kūrimo vėjus, nors ir gerokai pajudino šį reikalą, sužadino idėjų, tačiau neįgijo to plataus užmojo, kurio buvo tikėtasi. Jau 1897 m. vidury „Lietuvos“ laikraštis, šios akcijos iniciatorius, nusi-skundė, jog „skaitinyčių“ sumanymas nesulaukiantis didesnių praktinių žygių⁶³.

⁵⁶ Ten pat.

⁵⁷ Lietuviškas knygynas.— Lietuviškas knygynas, 1897, Nr. 1.

⁵⁸ Ten pat.

⁵⁹ Stagaras V. Reikale lietuviškų skaitinyčių.—Lietuviškas knygynas, 1897, Nr. 2.

⁶⁰ Naminiai knygynėliai.— Tėvynė, 1898, Nr. 12.

⁶¹ Ten pat.

⁶² Reikia pagirti ir padapėti.— Tėvynė, 1898, Nr. 1.

⁶³ Užmirštas užmanymas.— Lietuva, 1897, birž. 18.

Tačiau 1898—1900 m. laikotarpiu su-
rinktomis nepilnomis žiniomis JAV lie-
tuvų kolonijose veikiančios ar naujai
besisteigiančios įvairios krypties drau-
gijos ir kiti susibūrimai įkūrė apie 15
naujų bibliotekų. Tarp jų buvo A. Bur-
bos klubas ir knygynas 1898 m. (Jutika,
Niujorko valst.), J. Sliūpo draugystės
biblioteka 1900 m. (Delrėjus, Mičigano
valst.) ir kt. Tačiau konkretnių faktų
apie jų veiklą kol kas neturime.

Yra žinių apie kai kurių fondus ir jų
išdėstymą. Antai Traverse Sityje įkur-
tos Tėvynės mylėtojų draugijos kuopos
bibliotekos 183 knygos (223 egz.) bu-
vo suskirstytos į septynis skyrius
(mokslo knygos; apie Lietuvą ir apy-
sakos; sociališko ir filosofiško pobūdžio;
dainos, eilės ir teatrališki veikalai; ti-
kėjimiškos ir antitikėjimiškos knygos;
pasakų knygos; laikraščiai). Todėl,—
nurodoma,— „kiekvienas lengvai gali
susirasti sau knygą kokią nori ir kiek-
vienas gali būti knygyno sąnariu“⁶⁴.

Tuo metu jau pasirodė ir pirmosios
darbininkų socialistinės bibliotekos.
Mat įvairiose vietose, pradėdant
1896 m., jau kuriasi JAV socialistų
partijos lietuviškos kuopos bei klubai.
Pagal esamas žinias, 1897 m. Allegheny
lietuvių socialistų kuopa paskyrusi 200
dolerių bibliotekai įsteigti, kad vaka-
rais ir poilsio dienomis darbininkai ga-
lėtų šviestis. Panašią biblioteką turėjo
ir Pitsburgo lietuviai socialistai⁶⁵.

1898 m. liepos 23 d. Bruklinė įkurtas
„Lietuvių socialistų klubas“ nutarė „ne-
atbūtinai įrengti knygyną ir visus
moksliškus laikraščius ir knygas parsig-
gabinti“⁶⁶. Klubo steigėjai kreipėsi į
knygų leidėjus ir laikraščių redakcijas,

kad jie siųstų savo leidinius „The Lit-
huanian socialist Club“ bibliotekai.
SDP kuopos lietuvių klubas Senekai
(1898 m.) taip pat kūrė savo bibliote-
ką, kad galėtų „daugiau dirbuotis dėl
mūsų pačių ir naudos visos vargstan-
čios liaudies“⁶⁷. Yra žinių apie biblio-
teką, įsteigtą Vestvilės lietuvių socialis-
tų klubo⁶⁸.

Darbininkų socialistų kuopų ir klubų
bibliotekų atsiradimas liudijo gilėjan-
čią socialinę klasinę JAV lietuvių ir šių
kultūros įstaigų diferenciaciją.

X

Kuriant ir išlaikant bibliotekas viena
iš rimčiausių kliūčių visą laiką buvo
lėšų stygius. Tat ieškota būdų, kaip be
didesnių išlaidų įsigyti lietuviškų kny-
gų skaitymui. 1894 metų viduryje at-
gavimama dar 1887 m. kelta mintis,
kad lietuviai paduotų savo vietos val-
džiai prašymus su reikalavimu viešo-
siose bibliotekose įsteigti lietuviškų
knygų rinkinius⁶⁹. Lietuviai iš viešosios
bibliotekos galėtų gauti pasiskaitymui
ir lietuviškų knygų, „nepanešdami jo-
kių kaštų iš savo pusės“⁷⁰.

Tačiau šioji idėja lietuvių tarpe išpo-
puliarėjo vėliau, po 4—5 metų, kai bu-
vo imtasi jau ir praktiškų priemonių.
Antai 1898 m. Grand Rapide, Mičigano
v. įsikūręs „Lietuvių neprigulmingas
klubas“ iš miesto valdžios pareikalavo,
kad „miesto knygyne rastųjų lietuviš-
kos knygos lietuviams pasiskaityti“⁷¹.
Miesto valdžios atstovai pageidavę
gauti lietuviškų knygų katalogą. Val-
džia sutiko savo lėšomis įgyti lietuviš-

⁶⁴ Vietinis. Travers City, Mich.—Vienybė lietuvininkų, 1900, Nr. 24.

⁶⁵ Michelonas S. Lietuvių išeivija Amerikoje 1868—1961.—Boston, 1961 p. 77.

⁶⁶ Naujokas J. Darbininkai.—Vienybė lietuvininkų, 1898, rugpj. 3.

⁶⁷ Shenandoah, Pa.—Nauja draugija, 1898, saus. 13.

⁶⁸ Westville, Ill.—Vienybė lietuvininkų, 1900, bal. 18.

⁶⁹ Chicagietis. Jau laikas! —Lietuva, 1894, liepos 17.

⁷⁰ Ten pat.

⁷¹ Sidaras F. F. Grand Rapids, Mich.—Vienybė lietuvininkų, 1898, birž. 23.

kų knygų, išskyrus „dvasiško turi io“ leidinius. Grand Rapido klubas ragino ir kitų vietų lietuvius reikalauti, kad viešosios bibliotekos įsigytų lietuviškų knygų, nes „ant tokių knygynų ir jie mokesčius moka“⁷². Tokios iniciatyvos 1898 m. ėmėsi ir privatūs asmenys. J. Adomaitis (Šernas? — B. R.) iš Čikagos 1898 m. kovo 16 d. laiške nurodo, kad jis norįs „įtaisyti lietuviško knygyno skyrių“ vienoje iš Čikagos bibliotekų, kad lietuviai galėtų knygomis naudotis „be jokio mokesčio“⁷³. Tais pat metais Niuarke „Palangos Južės“ draugija irgi kreipėsi į vietos valdžią dėl lietuviškų knygų ir laikraščių miesto bibliotekoje.

Aptikta žinių, kad 1894 m. pradžioje Klivlendo „Blaivystės ir mokslo draugystė“ išsiryūpino iš miesto valdžios 500 dolerių lietuviškoms knygoms įsigyti. Viešajai miesto bibliotekai pakakę tik 70 dolerių tokioms knygoms pirkti. Buvę nusistebėta, jog tiek nedaug tesą lietuviškų knygų. (Beje, ir ši viešoji biblioteka neįsigijo religinės lietuviškos literatūros). Dar 1898 m. pabaigoje Niuarke lietuvių iškeltą minėtą reikalavimą dėl lietuviškų knygų viešojoje bibliotekoje vietos valdžia įvykdė 1899 m. pabaigoje. Iš „Free Public Library“ lietuviai galėjo be mokesčio gauti į namus lietuviškų knygų⁷⁴. Vietos lietuviai kviečiami naudotis bibliotekos paslaugomis.

1900 m. Pitsburge viešoji biblioteka sutiko įsigyti lietuviškų knygų, jeigu bus užtekinai skaitytojų⁷⁵. Lietuviai raginami kuo gausiau reikalauti iš tos bibliotekos lietuviškų knygų, kad paro-

dytų jų poreikį, pakeltų savo prestižą amerikiečių akyje⁷⁶. Apskritai lietuviškų knygų viešosiose bibliotekose klausimas buvo siedinamas su JAV lietuvių prestižu, ir dar — norint praplėsti lietuvių-imigrantų skaitymo galimybes, juo labiau, kad už naudojimąsi viešosiomis bibliotekomis nereikta mokesčio.

XXX

JAV lietuvių bibliotekos XIX a. paskutiniame ketvirtyje (nuo 1887) kūrėsi sunkiai ir sudėtingomis sąlygomis. Jų steigimo idėja ir iniciatyva priklausė pažangesnėms tos šalies lietuvių srovėms ir veikėjams (J. Sliūpui, J. Adomaičiui-Šernui, J. Paukščiui ir kt.). Mūsų surinktomis apytikslėmis žiniomis apžvelgiamuoju laikotarpiu buvo įsteigtos ir veikė (trumpiau ar ilgiau) iki 50 lietuviškų bibliotekų, neskaitant kai kuriose viešosiose bibliotekose įkurtų lietuviškos knygos rinkinių. Daugumos tų bibliotekų fondus sudarė keliasdešimt knygų pavadinimų. Tik kai kurios ilgiau gyvavusios bibliotekos (Čikagos S. Daukanto draugijos, SLA Centrinė biblioteka) turėjo gerokai didesnę knygų skaičių.

Dėl bibliotekų steigimo, jų fondų turinio, apskritai jų veiklos susidūrė skirtingi idėjiniai ir socialiniai interesai, plėtojosi idėjinė kova.

XIX a. paskutiniojo ketvirčio JAV lietuvių bibliotekos padėjo tuos pagrindus, kuriais remiantis toliau plėtojosi tų bibliotekų tinklas, jų veikla.

⁷² Ten pat.

⁷³ Lietuvos TSR MA CB F. 145—28.

⁷⁴ Andriusis J. Newark, N. J.—Vienybė lietuvininkų, 1900, saus. 10.

⁷⁵ Varpelis. Iš Pitsburgo, Pa.—Lietuva, 1900, birž. 8.

⁷⁶ Ten pat.

Резюме

Библиотеки — это одна из областей культуры литовских выходцев в США, которая до сих пор почти не исследовалась.

В XIX в. литовские библиотеки в США создавались в тяжелых, сложных и своеобразных условиях. Как сама идея создания их, так и инициатива исходила от представителей прогрессивных течений (И. Шлюпаса, И. Адомайтиса-Шярнаса, И. Паукштиса и др.).

Согласно собранным сведениям, которые следует считать еще не полными, в исследуемый период более или менее длительное время работало около 50 литовских библиотек (не считая фондов литовских книг, созданных в некоторых публичных библиотеках США).

Большинство действующих библиотек не

были крупными, имели несколько десятков названий книг. Только некоторые, существовавшие более длительное время (библиотека общества им. С. Даукантаса в Чикаго, центральная библиотека объединения литовцев в США), располагали значительно большим количеством книг.

При создании библиотек, комплектовании их фондов, определении направления деятельности сталкивались противоположные идейные и социальные интересы основателей их, разгоралась идейная борьба.

Литовские библиотеки США последней четверти XIX в. явились основой для дальнейшего развития библиотечной сети и ее последующей деятельности.

THE LIBRARIES OF LITHUANIANS IN USA IN XIX CENTURY

BRONIUS RAGUOTIS

Summary

The cultural history of Lithuanian emigrants in the United States interests a great amount of scientists in Lithuania. However, the history of the libraries founded by Lithuanian emigrants was not explored until now. This article is the first attempt to survey the foundation and development of these libraries in the end of XIX-th century (1885—1900).

The foundation of the libraries by the Lithuanian emigrants in the United States was very difficult, highly specific and complex. The idea of their organization belonged to the progressive public men of the Lithuanian emigration (J. Šliūpas, J. Adomaitis-Sernas, J. Paukštis and others).

The knowledge about the activities of the above mentioned libraries is scarce and approximate. According to the data gathered by the author 50 libraries were found

ded and worked during the spoken period. Besides there were collections of Lithuanian books in some public libraries of the United States.

The stocks of the emigrant libraries were very poor. They consisted of only some tens of titles. The libraries which existed for a longer time had more books (e. g. the library of the S. Daukantas Union in Chicago, the Central library of the Lithuanian Association in America).

The foundation of such libraries in the USA was followed by the fight between various ideological trends in the Lithuanian emigration. The libraries of the Lithuanian emigrants in the USA which were active in the end of XIXth century created the base for the development of the contemporary Lithuanian library systems in the United States.